

14. 12. 2015

Vezměte, prosíme, na vědomí, že text článku odpovídá platné právní úpravě ke dni publikace.

Oddlužení: Svatý rok a potřeba kvalitní analýzy

Papež František vyhlásil svojí bulou *Misericordiae Vultus* Svatý rok, který začíná 8.12.2015 a končí 20.11.2016. Většina z nás si při této příležitosti jako první vzpomene na slavný francouzský film s Jeanem Gabinem z roku 1976. Dnes již málokdo ví, co svatý rok (milostivý rok, milostivé léto, jubilejní rok, sabatový rok...) původně znamenal, proto pro připomenutí: návrat z dlužného nevolnictví, vrácení půdy původním vlastníkům a odpuštění dluhů. Dále budeme pro zjednodušení uvedenému říkat „osvobození“, které – rovněž pro zjednodušení – připodobněme k našemu „oddlužení“.

Na různých fórech slýchávám, že konkurs, jako likvidační způsob řešení úpadku dlužníka je historicky starší, než oddlužení - osvobození, jako nelikvidační způsob řešení úpadku dlužníka. Počátky konkursu lze vystopovat v republikánském Římě (*ponechávám stranou, zda nešlo - v dnešním chápání - spíše o exekuci, ke které se sešli dlužníkovy věřitelé - concursus creditorum*). Počátky osvobození lze naproti tomu prakticky ve všech kulturách s tradicí soukromého vlastnictví vystopovat až k počátku písemných záznamů, tedy lze s velkou mírou pravděpodobnosti předpokládat, že jsou ještě starší.

Vydejme se po časové ose nazpět časem, před zavedení oddlužení, před zavedení nuceného vyrovnání, před zavedení oddlužování zemědělců a svazků lidové zprávy po Únoru 1948... před pravidelné osvobozování, jak jej popisuje Bible (*zejména 15. kapitola knihy Deuteronomiu, 25. kapitola knihy Leviticus, později Kniha Nehemjášova*) až ke starověkým Sumerům do doby (*minimálně*) 4500 let nazpět.

Sumerové řešili stejný problém, který se jak červená nit vine celými lidskými dějinami. V Mezopotámii se vyvinula majetná vrstva, která půjčovala té nemajetné, a to ať jde o půjčky podnikatelské, tak (*dnes bychom řekli*) spotřebitelské. Stačil však jeden suchý rok či jedno špatné rozhodnutí a nebylo možné půjčku vrátit. Dlužník se začal proto zbavovat majetku. Zpravidla to začalo obilím, ovce, kozami a nábytkem, pak došlo na pole a domy nebo i na lidi. Z těch se nejdříve zabavovali otroci, pak svobodné služebnictvo, pokud dlužníci nějaké měli, pak děti, manželky a v extrémním případě se majetkem stal i sám dlužník (*tuto praxi zrušil až v římských dobách lex Poetelia Papiria de nexis v roce 326 př.n.l.*).

Dlužník a jeho rodina museli poté sloužit v domě (*chrámu, paláci*) svého věřitele. Teoreticky se mohl vykoupit - vrátit půjčku, prakticky to však možné nebylo (*zkuste vrátit velkou půjčku, když Vám seberou veškerý majetek a uvrhnou do dlužního nevolnictví, prakticky do otroctví*). Společnosti hrozil v důsledku takového zadlužení často kolaps. Pokud se neurodilo, zemědělci (*základ tehdejšího hospodářství*) se stávali dlužními nevolníky (*rukojmími*) a rodiny se rozpadaly. Země zanedlouho ležela ladem, protože zadlužení zemědělci ze strachu před zabavením majetku uprchli a přidali se k polokočovným skupinám žijícím v pouštních oblastech na okraji společnosti. Stejný problém (*jen v jiných kulisách a s jiným obsazením*) trápí lidstvo dosud.

Sumerští vládci, kteří museli čelit hrozbě úplného společenského rozkladu, proto pravidelně vyhlášovali všeobecnou amnestii. Toto rozhodnutí prohlašovalo všechny spotřebitelské půjčky za

neplatné (*netýkalo se to však obchodních půjček; za obchodní půjčky se ale nepovažovaly půjčky na rozvoj zemědělství*), zemědělci dostali zpátky své pozemky a dlužní nevolníci se mohli vrátit ke svým rodinám. Brzy se z toho stal zvyk, který byl pravidelně dodržován. V Sumeru se tomuto rozhodnutí říkalo „*prohlášení svobody*“ a je příznačné, že sumerské slovo „*amargi*“, první písemně zaznamenané slovo označující „*svobodu*“ v jakémkoliv lidském jazyce, znamená doslova „*návrat k matce*“ – protože to bylo přesně to, co mohli dlužní nevolníci nakonec udělat. Stejný zvyk se ze stejných důvodů v různé podobě a s různými přestávkami praktikuje dodnes.

Osvobození mohli dlužníci dojít v různém dějinném období v různém čase. U Sumerů většinou se změnou vládce (*zpravidla jednou za život*), u Hebrejců na některých místech Bible (*Deuteronomium*) v každém sedmém roce, na některých místech až ve čtyřicátém devátém roce (*Leviticus; zpravidla jednou za život*). Leitmotivem bylo přesvědčení, že děti nemají odpovídat za hříchy svých rodičů, přičemž „*hřích*“ je chápán současně také jako „*dluh*“ (v *metafyzickém i peněžním smyslu*). V základech indoevropských jazyků se jednalo o jedno slovo.

V době, kdy se mnozí při diskusi nad aktuálními problémy zaklínají křesťanskými tradicemi, křesťanskou morálkou a křesťanskými hodnotami, není od věci si připomenout slova devátého odstavce buly *Misericordiae Vultus*, který nabízí jedno z podobenství o křesťanském životním stylu. Na Petrovu otázku kolikrát je třeba odpustit, Ježíš odpovídá: „*Neříkám ti nejvíc sedmkrát, ale sedmdesát sedmkrát*“ (*Mt 18,22*) a vypráví podobenství o nelitostném služebníkovi. Když si ho pán zavolá, aby splatil velkou částku peněz, prosí jej na kolenou a pán mu dluh odpustí. Hned poté však potká jiného služebníka, který dluží pár denárů jemu a na kolenou jej prosí o slitování. On jej však odmítne a nechá uvěznit. Jeho pán se to dozví, velmi se rozhněvá, zavolá si prvního služebníka a říká mu: „*Neměl ses i ty smilovat nad svým druhem, jako jsem se smiloval já nad tebou?*“

Každý z nás se může ve svém nitru zamyslet nad tím, zda i jemu se někdy nedostalo nenárokového milosrdenství. Nemusí jít zrovna o dědictví, darování či prominutí dluhu. Vlastní a upřímná odpověď budiž reakcí na výhrady, že dluhy se mají platit (*rozumí se samo sebou do posledního haléře*). I kdyby to nebylo povinností, je minimálně slušností každého z nás, dělit se způsobem, který to dovolí, o své štěstí. Otázka dobročinnosti by měla mít pro každého z nás charakter kategorického imperativu. Pro utilitaristy mám slova uklidnění: Vyplatí se Vám to.

Výše citované podobenství lze převést (*a desítkami citací doložit*) i na jiné příklady. Přidrží se oblasti práva a řešení dluhů. Aktuálním problémem může být ochrana spotřebitele a zadlužování. Je licoměrné odsuzovat tuto ochranu, shodou vzácných (*na nás převážně nezávislých*) okolností z pozice toho silnějšího, vzdělanějšího, bohatšího a nezadluženého.

Jistě je otázkou diskuse, kde má tato ochrana končit, že však existovat má, je dle mého názoru nezpochybnitelné. I ten největší (*tu většinou právní*) kritik rád využije možnosti reklamace porouchaného automotoru, třebaže by mu technik řekl, že si měl motor pořádně předem vyzkoušet, otestovat, vyhodnotit všechna rizika, a měl tak vědět, co kupuje, se všemi riziky s tím spojenými. Každému právníkovi přijde jeho ochrana při této koupi samozřejmá, rozumná a dokonce nutná. Ruku na srdce, či znalosti přesahují povědomí, že motor je vpředu? Kdo ví, jaký je rozdíl mezi elektronicky řízeným vstřikováním a přímým vysokotlakým vstřikováním? K čemu slouží píst, pístní čep, ojnice, kliková hřídel, válec, výfukový a sací ventil či svíčka? (*termíny jsem čerpal z absolventské práce Ondřeje Bruse, žáka 9. třídy ZŠ a MŠ Nová Bystřice: „Konstrukce motorů a jejich význam“*).

Proč nepřijde každému právníkovi samozřejmé, rozumné a nutné obdobným způsobem chránit automechanika při uzavírání smluv o převodu nemovitostí nebo třeba úvěrových smluv? Jak může automechanik hravě při prodeji motoru oklamat právníka, platí to i obráceně. Stejně tak na této straně Atlantiku přijde každému většinou přirozený systém veřejného zdravotního pojištění, a to i těm, kteří jsou zrovna dnes tělem i duchem zcela zdraví a lékaře léta nenavštívili.

Uvedeným vztahům můžeme (ve shodě se svým vyznáním) říkat různě, milosrdenství, etika či morálka (katolická, protestanská, židovská...), společenská smlouva, společenský smír..., ale klidně také jeden z pilířů politiky EU nebo utilitarismus. Všechny kategorie mají jedno - a to hlavní - společné. Dnes pomoc nepotřebuji, ale pozítří třeba ano. Nebo pomoc bude potřebovat náš kamarád či naše dítě. Zaručíme se, že nikdo z nich nikdy nebude pomoc potřebovat ani žádat?

Nikoliv. Vše směřuje k jedinému možnému závěru. Oddlužení a s tím související osvobození od placení dluhů má smysl a je nutné. Lze diskutovat nad parametry (30 % nebo 10 %, 5 let nebo 3 roky, všechny dluhy nebo jen - jako ostatně i v Sumeru - spotřebitelské dluhy), ale potřebnost uvedeného institutu je nepopíratelná a pro společnost - ano, i pro Ty, co jej nikdy potřebovat nebudou - nanejvýš prospěšná.

Oddlužení (osvobození od placení dluhů) čeká na svoji hlubokou sociologickou, psychologickou, ekonomickou, politickou, etickou... prakticky jakoukoliv společenskovední analýzu. Jen tak budeme schopni popsat a pochopit smysl oddlužení a osvobození v plném svém skutečném - nikoliv jen „tušeném“ - významu, uvědomit si všechny souvislosti, motivace, užitky a říci, jak přesně je prospěšná.

Je mi známo, že některé dílčí studie vznikají, ale opět vycházejí z pouhého povrchního „tušení“ skutečnosti, a to i studie, které se pro plnost čísel tváří exaktně. Nevím o žádné větší konferenci či sborníku, kde by byly syntetizovány výsledky jednotlivých oborových dlouholetých bádání (které však nejsou, tedy mnou žádané konference a sborníky ani být nemohou). Oddlužení je u nás institucionalizováno již osm let a řeší částky v řádech desítek miliard korun, kvalitní analýzu si zaslouží.

Z důvodu absence kvalitních analýz proto uvádím jen mnou „tušený“ a namátkově vypočtený prospěch oddlužení: Lepší psychický stav obyvatelstva = nižší náklady na zdravotnictví a pohřební službu, kvalitnější život a výchova další generace. Znovuzapojení do legálního pracovního procesu = vyšší výběr daní a pojistného, zvýšená koupěschopnost (roztáčí se spirála - již ne dluhová, ale multiplikačního efektu), vyšší důchody, nižší chudoba, a tak dále - pokračovat lze hodiny.

Jsem si vědom, že každý systém má své finanční i společenské náklady a každý systém má i své černé pasažéry. Důležité je uvědomit si, proč tu takový systém máme (již jsem naznačil), komu je ku prospěchu a co nám přináší. Nezrušíme například systém hromadné dopravy, o němž není pochyb, že je finančně ztrátový, občas v něm dojde k tragické nehodě a že jej využívají neplatící (černí) pasažéři.

Systém státem řízeného oddlužování je na tom podobně. Vedle různých parazitů, kteří v tomto procesu, který se jich jinak osobně (zatím) netýká, vidí prostředek k vlastnímu obohacení bez snahy pomoci dlužníkovi, je to i dlužník samotný, který systém oddlužení může zneužít. Vedle honu na šikanózní věřitelské insolvenční návrhy se zapomíná, že je to nejčastěji dlužník sám, který používá (spíše zneužívá) insolvenčního řízení k šikaně svých věřitelů (opět se dovolávám svého „tušení“ a neexistující kvalitní analýzy; různé dojmy za kvalitní analýzu nepokládám). S osvětou týkající se oddlužení a se změkčováním jeho podmínek zcela jistě přibývá nepoctivých dlužníků - černých pasažérů - kteří již své zadlužování budou řídit s vidinou následného osvobození od povinnosti platit své dluhy. Nejsem sám, kdo v tom vidí veliký morální hazard.

Stejně jako však kvůli černým pasažérům nezrušíme metro nebo podporu v nezaměstnanosti, byla by škoda kvůli nim rušit oddlužení. Stejně jako v prvním případě je důležitá prevence a průběžná kontrola, je důležitá minimálně stejně tak v případě druhém (znovu dodávám - a i kvalitní analýza). Výhody oddlužení - vedle uvedených rizik - za to rozhodně stojí.

Závěrem si své zamyšlení dovolím shrnout dvěma na první pohled nesouvisejícími apely:

- oddlužení se nebraňme, budme mu otevření a (*nejen*) k dlužníkům milosrdní, děláme to v první řadě pro sebe a
- vyžadujeme kvalitní a hluboké víceborové analýzy jevů s oddlužením souvisejících.

PS: v úvodu zmiňované sumerské „*amargi*“ (*osvobození jako návrat k matce*) se v průběhu věků a pro ne úplně důsledně dodržované „*amargi*“ změnilo v babylonské „*hubullum masa 'um*“, tedy doslova „*smýt dluhy*“ (*záznamy o dlužích*), neboli zničit hliněné tabulky, na které se dluhy zapisovaly. Tento výraz má původ v povstáních, kdy jejich pravidelnou první obětí byli účetní, načež následovalo obřadné ničení dlužních tabulek...

Tomáš Jirmásek,
soudce Krajského soudu v Praze

© EPRAVO.CZ - Sběrka zákonů, judikatura, právo | www.epravo.cz

Další články:

- [DEAL MONITOR](#)
- [Tři dekády v advokacii a otevřený pohled na to, co profesi i justici nejvíc škodí](#)
- [DEAL MONITOR](#)
- [Vybrané otázky poskytování zdravotních služeb na dálku](#)
- [DEAL MONITOR](#)
- [„Za každou kauzou je živý příběh“](#)
- [Ombudsman na Maltě - základní parametry a role. A v čem bychom se mohli poučit i my v Česku?](#)
- [DEAL MONITOR](#)
- [DEAL MONITOR](#)
- [Rozhovor s JUDr. Veronikou Janoušek Rudolfovou, samostatnou advokátkou specializující se na sportovní právo](#)
- [DEAL MONITOR](#)